

ZORG VOOR MILIEU IS EEN DEUGD

Afval in de natuur

Inhoud

Inleiding.....	1
De deugd van de matigheid en de zorg voor het milieu.....	2
Opbouw handleiding	2
Les 1: Introductie	3
Les 2: Fotopresentaties	3
Les 3: Presenteren	4
Les 4: Natuuronderhoud.....	4
Les 5: Presentaties.....	4

Inleiding

De lessenserie over de deugd zorg voor het milieu is ontwikkeld binnen het project Moreel Competent van het lectoraat Morele Vorming.

Het lectoraat Morele Vorming richt zich op morele vorming in het onderwijs aan kinderen in de leeftijd van vier tot en met achttien jaar en op de opleiding voor dit beroepsdomein in het Hoger Pedagogisch Onderwijs (in het bijzonder de opleiding pabo). Het lectoraat wil een bijdrage leveren aan de verbetering van de pedagogische professionaliteit van de leraar (in opleiding). Daarbij wordt in het bijzonder een deugdethische benadering beproefd, mede in relatie tot de christelijke levensbeschouwing.

Het project Moreel Competent is een tweejarig innovatieprogramma wat grotendeels gefinancierd is door een RAAK-subsidie. Het programma richt zich op de morele vorming van leerlingen in het voortgezet onderwijs, en dan met name op de rol van de docent daarin. Aanleiding is de vraag van leraren naar bruikbare tools om jongeren voor te bereiden op hun rol in beroep en samenleving. Binnen het project spitst zich dit toe op het functioneren van leerlingen op school en in maatschappelijke en beroepsgerichte stages. De motivatie daarvoor werd door een docent als volgt onder woorden gebracht: *“Leerlingen worden bij hun eerste baan nogal eens ontslagen vanwege hun houding. Het is daarom van groot belang dat we goed aandacht besteden aan de ontwikkeling van morele competenties bij leerlingen.”*

Er zijn verschillende leskaternen ontwikkeld om de docent te ondersteunen. Bij elk katern vormt een deugd het uitgangspunt.

De deugd van de matigheid en de zorg voor het milieu¹

Wanneer we aandacht besteden aan de problematiek van het milieu kan de deugd matigheid een bijdrage leveren.

De natuur wordt vaak gezien als een intrinsieke waarde die we moeten respecteren. In de christelijke traditie spreken we dan van Gods schepping. We moeten de natuur niet alleen voor ons zelf gebruiken maar haar respecteren en als zodanig heeft de natuur ook rechten.

Verder wordt ook vaak gewezen op de functie van de natuur voor de mens: de natuur is aan de mens in rentmeesterschap gegeven. Dat geeft verantwoordelijkheid ook om rechtvaardig te handelen, met het oog op een gelijke verdeling en toekomstige generaties.

Maat van de natuur

In de eerste argumentatie werden als het ware de rechten aan de natuur gegeven en bij de tweede ontving de mens alle rechten. Als derde weg kan een argumentatie worden genoemd die de mens oproept de maat van de natuur te volgen. Niet omdat de mens zich moet onderwerpen aan de natuur omwille van de natuur, maar omdat de juiste maat voor het menselijk leven ook de maat van de natuur is. De natuur is niet onuitputtelijk en heeft een maat, let maar op de natuurlijke hulpbronnen. Wellicht is die maat afhankelijk van onze technieken. Maar in de deugdethiek wordt geprobeerd de tegenstelling tussen mens en natuur weg te nemen.

Tussen gewetenloos verbruik en onverschillige oppervlakkigheid

De wijze waarop wij ons milieu gebruiken kent een vorm van genieten, maar ook een vorm van pijn. Wat zou hierin het juiste midden zijn? Bijvoorbeeld in de auto rijden kent een vorm van genieten, maar ook schadelijke effecten voor het milieu. Hierbij kun je ook spreken van teveel of te weinig. Daarbij mogen er keuzes worden gemaakt in welke situaties het genieten meer of minder gepast is. Ten aanzien van het milieu kan het midden worden gezocht tussen gewetenloos verbruik en onverschillige oppervlakkigheid. Het midden is dan het willen nadenken over de omgang met het milieu. Hierbij moeten we altijd bij ons zelf beginnen, bij de eigen matiging. De deugdzame mens die op de juiste wijze en juiste mate kan genieten is waarschijnlijk een effectief voorbeeld, meer dan de extreme fanaticus. Het milieuvraagstuk wordt hierbij te veel overheerst door angst voor gevolgen van onze huidige levensstijl. Maar wanneer we aandacht geven aan onze innerlijke maat die ons genot niet wel bewerken maar juist wil vergroten om mens beter en gelukkiger te maken, kan dit een waardevol zijn om naar de zorg voor de natuur te kijken.

Levensvreugde

In onze omgang met de natuur zouden we ons handelen niet moeten laten leiden door datgene wat moet, maar omdat het wordt gestuurd door een goed gevormd verlangen. De maat moet dan van binnenuit komen en met levensvreugde worden toegepast. Ten aanzien van de omgang met milieuvraagstukken zijn er genoeg voorbeelden te noemen van een geforceerd gedrag waarbij er bijvoorbeeld volledige onthouding het genot wordt ontnomen. Ook bij deze deugd spelen voorbeeldfiguren een belangrijke rol, hoewel jongeren vaak meer aandacht voor het milieu hebben dan de opvoeders. In ieder geval moeten er altijd worden gezocht naar het juiste midden in veranderlijke omstandigheden. Dat kan ook bescherming bieden voor fanatisme dat sommige milieubeschermers

Opbouw handleiding

Doelen, werkvormen en materialen

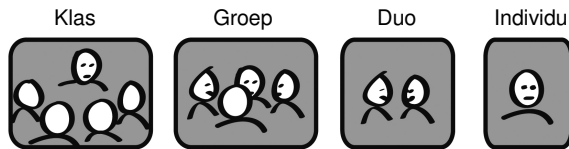
Bij elke les worden de doelen en werkvormen beschreven. Ook wordt per les aangegeven of naast het leerlingmateriaal nog extra materiaal nodig is.

Per opdracht is in het leerlingmateriaal aangegeven of de opdracht is bedoeld voor de klas als geheel, voor een groep, een duo of een individu.

---

¹ Naar: P. van Tongeren, Deugdelijk leven. Een inleiding in de deugdethiek (Amsterdam 2003) pag. 93-112.

De volgende icoontjes worden gebruikt:

Lesonderdelen

Per les wordt aangegeven wat u als inleiding kunt gebruiken, waar de kern van de les uit bestaat en hoe u de les kunt afsluiten. Tenslotte wordt bij sommige lessen een variatie op een onderdeel van de les aangeboden.

Les 1: Introductie

Doel	– De leerlingen krijgen verwondering voor de natuur. – De leerlingen worden zich bewust van de extremen bij genieten: overmaat en onthouding.
Werkvorm	– Diverse opdrachten o.a. buiten
Materiaal	– Schrijfplankjes – Opdrachten omschreven

In deze les staat vooral de verwondering centraal voor de natuur. Wanneer er aandacht voor de natuur moet zijn, moet er ook liefde voor de natuur zijn. Door middel van belevingsopdrachten wordt de aandacht gericht op de schoonheid van de natuur en moeten leerlingen dat ook verwoorden.

- Voor een goede uitvoering van de opdrachten is het aan te raden een mooi

stukje natuur op te zoeken. Maar het kan ook in de directe leefomgeving worden uitgevoerd.

- Laat de leerlingen de gedichten voorlezen aan anderen.
- Aan het einde van de les huiswerkopdracht meegeven.

Les 2: Fotopresentaties

Doel	– Leerlingen zijn zich bewust van gevolgen van zwerfafval voor de natuur en willen zorgen voor minder zwerfafval in eigen omgeving
Werkvorm	– Presentaties – Opdracht
Materiaal	– Computer, beamer
Vorbereiding	– Laat de leerlingen hun foto's meenemen

De huiswerkopdracht heeft vooral als doelstelling de aandacht te richten op het zwerfafval.

- Laat de leerlingen hun resultaten bespreken. Probeer nadrukkelijk een gesprek op gang te brengen!
- Na deze presentaties een filmpje (ongeveer 8 minuten) laten zien en de vragen laten maken. Tenslotte klassikaal bespreken.
Filmpje:
<http://www.youtube.com/watch?v=18GpCjLUwHE&feature=related>

Trefwoorden YouTube: afval, plastic, oceaan, afvalberg, netwerk

- Geef voor het huiswerk aan de leerlingen duidelijke instructies voor het maken van de opdracht. Bespreek eventueel iemand die een voorbeeld kan zijn. Geef voor het maken van de opdracht ruim de tijd (minimaal één week).

Les 3: Presenteren

Doel	– De leerlingen kunnen aangeven wat zij kunnen leren van iemand die als voorbeeld dienst wat betreft de zorg voor het milieu.
Werkvorm	– Presentatie gehouden interviews
Materiaal	– Divers, afhankelijk van de presentaties

Aan het begin van de les even vragen naar de ervaringen van het maken van het interview. Vervolgens kunnen leerlingen hun resultaten bespreken. Na elke presentatie even kort

evalueren aan de hand van de vragen die de leerlingen moeten beantwoorden.

Les 4: Natuuronderhoud

Doel	– De leerlingen ervaren wat de zorg voor de natuur inhoud
Werkvorm	– Werken in de natuur
Materiaal	–

Maak een duidelijke afspraak met een natuurorganisatie om ook daadwerkelijk met de klas natuuronderhoud te doen. Hiervoor kan een (dag)deel worden uitgetrokken. Via Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of wellicht de groenvoorziening zijn hier op plaatselijk niveau afspraken te maken. Wanneer dit niet lukt kan ook afval worden opgeruimd in de buurt van de school. De buurt zal er dankbaar voor zijn.

- Geef vooraf aan dat er opdrachten gemaakt moeten worden.
- Aan het begin van de les even kort de leerlingen hun ervaringen laten vertellen over de dag waarbij ze aan het werk zijn geweest.
- Voor uitvoering van de reportageopdrachten moeten vooraf leerlingen worden aangewezen.
- Ook hier moeten de leerlingen ruim de tijd krijgen voor het uitvoeren van de opdrachten.

Les 5: Presentaties

Doel	– De leerlingen presenteren hun ervaringen
	– De leerlingen kunnen aangeven wat zij van deze lessen hebben geleerd
Werkvorm	– Ruimte en middelen voor de presentaties
Materiaal	–

Deze les is dé gelegenheid om te reflecteren op de afgelopen activiteiten. Geef daarvoor ruim de gelegenheid.

Als reflectie wordt een kort briefje ingevuld.

Het zou heel erg mooi zijn wanneer het mogelijk wordt om met de klas structureel iets aan natuurbeheer te doen, dan blijft het zorg dragen voor de natuur onder de aandacht.

Colofon

Dit katern is tot stand gekomen in het kader van het RaakPubliek-project Moreel Competent. Het is geschreven in opdracht van het Lectoraat Morele Vorming van de Gereformeerde Hogeschool Zwolle. Het lectoraat doet praktijkgericht onderzoek, ontwikkelt kennis en verzorgt lezingen, publicaties en cursussen op het gebied van morele vorming in het onderwijs.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het lectoraat.

We hebben geprobeerd alle eigenaars van de illustraties te achterhalen. Mocht u kunnen aantonen dat u rechten heeft op illustraties, dan verzoeken wij u dit te melden aan via lectoraatmv@gh-gpc.nl.

Auteur

Drs. Gerrit van der Meulen
(Greijdanus Zwolle en lid van de kenniskring van het Lectoraat Morele Vorming)

Vormgeving

METJE Grafisch ontwerp & advies

Aan het project werkten mee:

Elsbeth Dreschler-Nijhuis, Tonnie Haanappel, Arend van Zwieten (Greijdanus Zwolle), Bert van Minnen (Gomarus College Groningen), Janco Zijlstra (Nuborgh College Elburg), Eize Stamhuis en Pieter Vos (Lectoraat Morele Vorming).

In deze reeks katernen zijn verschenen:

Groeien in deugden | Hoe wil je zijn?

Verantwoordelijkheid is een deugd | Maatschappelijke stage

Maat is een deugd | De kunst van het genieten

Vriendschap is een deugd | Van twee kanten

Eerlijkheid is een deugd | Wie ben jij online?

Respect is een deugd | Voor de (w)aardigheid

Liefde is een deugd | Liefde en seksualiteit

Zorg voor milieu is een deugd | Afval in de natuur

Zwolle, 2010